

מרכז אנגלברג לילדים ולנוער

דוח מחקר

הערכת ההשפעה של תכנית הסיוע הלימודי של הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל על הישגי התלמידים בבחינות הבגרות בשנת תשע"ב (2012)

דליה בן-רבי ♦ רות ברוך-קוברסקי ♦ וצ'יסלב קונסטנטינוב

המחקר הוזמן ומומן על-ידי הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל
הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל מהווה שותפות בין
הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה (JFNA), ממשלת ישראל, נציגי הארגונים של
קהילת יוצאי אתיופיה, הסוכנות היהודית לישראל (JAFI), ג'וינט-ישראל (JDC) וקרן היסוד

הערכת ההשפעה של תכנית הסיוע הלימודי של הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל על הישגי התלמידים בבחינות הבגרות בשנת תשע"ב (2012)

דליה בן-רבי רות ברוך-קוברסקי וצ'יסלב קונסטנטינוב

המחקר הוזמן ומומן על-ידי הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל
הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל מהווה שותפות בין
הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה (JFNA), ממשלת ישראל, נציגי הארגונים של
קהילת יוצאי אתיופיה, הסוכנות היהודית לישראל (JAFI), ג'וינט-ישראל (JDC) וקרן היסוד

עריכת לשון: ג'ני רוזנפלד
תרגום לאנגלית (תמצית מחקר והודעת פרסום): אוולין איבל
הפקה והבאה לדפוס: לסלי קליינמן

מאירס-ג'וינט-ברוקדייל
מרכז אנגלברג לילדים ולנוער
ת"ד 3886
ירושלים 91037

טלפון: 02-6557400
פקס: 02-5612391

כתובת באינטרנט: www.jdc.org.il/brookdale

פרסומים נוספים של המכון בנושאים קשורים

דוחות הערכה נוספים על הפרויקט הלאומי ליוצאי אתיופיה:

בן רבי, ד.; ברוך-קוברסקי, ר.; קונסטנטינוב, ו. 2011. הפרויקט הלאומי של עולי אתיופיה: תכנית הסיוע הלימודי - מחקר הערכה מסכם. דמ-577-11.

ברוך-קוברסקי, ר.; כהן-נבות, מ. 2009. הפרויקט הלאומי של עולי אתיופיה - מרכזי נוער 2008 - דוח הערכה שני. דמ-531-09.

ברוך-קוברסקי, ר.; כהן-נבות, מ. 2009. הפרויקט הלאומי של עולי אתיופיה - התכנית למניעת השימוש בסמים ואלכוהול 2008 - מחקר הערכה. דמ-544-09.

כהן-נבות, מ.; ברוך-קוברסקי, ר.; לוי, ד.; קונסטנטינוב, ו. 2008. תכנית SPACE של הפרויקט הלאומי של עולי אתיופיה: הסיוע הלימודי ומרכזי הנוער (2006/7-2005/6) מחקר הערכה. תמ-28-08.

פרסומים נוספים של המכון בנושאים דומים:

בן רבי, ד.; עמיאל, ש. 2010. תכניות תגבור לימודי לאחר שעות אחר הלימודים: מטרות, דרכי פעולה ומדדים לבחינת איכות התכנית. דמ-567-10.

בן-רבי, ד.; רותם, ר.; קונסטנטינוב, ו.; נבות, מ. 2014. מיפוי דרכי הפעולה של בתי-הספר היסודיים וחטיבות הביניים לקידום התלמידים המתקשים: מחקר חוזר (תשע"ב 2012). דמ-658-14.

בן רבי, ד.; ברוך-קוברסקי, ר.; נבות, מ.; קונסטנטינוב, ו. 2014. הנשירה הסמויה בישראל: בחינה מחודשת של ניתוק בקרב תלמידי בתי הספר. דמ-686-14.

חביב ג'.; בן-רבי, ד.; סומך, ס.; קונסטנטינוב, ו.; אנג'ל, מ. 2012. הערכת פרויקט PACT ו-PACT+ לקידום ילדים יוצאי אתיופיה בגיל הרך והוריהם: דוח מסכם. דמ-628-12.

חביב, ג'.; הלבן-אילת, ח.; שץ, א.; אלמוג, י. 2010. מעקב אחר אינדיקטורים מרכזיים למצבה של האוכלוסייה האתיופית ברמה הארצית. דמ-560-10.

כאהן-סטרבצ'נסקי, פ.; עמיאל, ש.; לוי, ד.; קונסטנטינוב, ו. 2012. בני נוער יוצאי אתיופיה ויוצאי ברית-המועצות לשעבר: עולים ובני עולים – דמיון ושוני. דמ-627-12.

כאהן-סטרבצ'נסקי, פ.; ואזן-סיקרון, ל.; לוי, ד. 2008. תכנית נוער "מסיכון לסיכוי" - ממצאי מחקר ההערכה. דמ-515-08.

להזמנת פרסומים נוספים ניתן לפנות למאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ת"ד 3886, גבעת הג'וינט, ירושלים 91037, טל': 02-6557400, פקס: 02-5612391, דואר אלקטרוני: brook@jdc.org.il

ניתן לעיין בפרסומים אלה גם באתר המכון: www.jdc.org.il/brookdale

תמצית המחקר

תכנית הסיוע הלימודי של הפרויקט הלאומי של הקהילה האתיופית בישראל פועל, החל משנת הלימודים תשס"ה (2004/5) בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה מחטיבות ביניים ובתי-ספר תיכוניים (כיתות ז-י"ב). התכנית שואפת לשפר את הישגיהם של תלמידים אלה בלימודים, ולצמצם את הפער בהישגים בינם לבין התלמידים האחרים, עם דגש מיוחד על בחינות הבגרות. זאת באמצעות מתן מענים לימודיים, רגשיים וחברתיים, תוך נקיטה בגישה רגישת-תרבות שנועדה להעניק תשומת לב לצורכיהם הייחודיים.

מכון מאירס-ג'וניט-ברוקדייל נתבקש בשנת תשס"ה (2004/5) ללוות את פעילות הפרויקט במחקר הערכה על אודות מרכיבים מרכזיים בתכנית. זאת, כדי לתרום לעיצוב התכנית ולהמשך פיתוחה, ולספק מידע כבסיס לתהליכי קבלת החלטות ולתכנון המשך הפצתה. לאורך השנים ערך מכון ברוקדייל מחקרי הערכה שבחנו היבטים שונים בתכנית הסיוע הלימודי מזוויות שונות: ההישגים בפועל, נקודת המבט של מנהלי בתי-הספר, נקודת המבט של מפעילי התכניות ונקודת מבטם של התלמידים עצמם. המחקר הנוכחי ממשיך לבחון את השפעת התכנית על הישגיהם בבחינות הבגרות של התלמידים שהשתתפו בה, תוך בחינת מגמות השינוי לאורך שנות פעילות התכנית.

עיקרי הממצאים:

- ♦ בשנת תשע"ב (2011/12) אחוז תלמידי התכנית שהשיגו זכאות לתעודת בגרות מלאה ולתעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה (כוללת עמידה בבחינות בגרות באנגלית בהיקף של 4 יחידות לימוד לפחות) גבוה מאלו של כלל התלמידים יוצאי אתיופיה, אך עדיין נמוך מאלו של כלל התלמידים בחינוך העברי. כמו כן, שיעור משמעותי ממשתתפי התכנית שלא השיגו זכאות לתעודת בגרות נבחנו במספר יחידות בחינה המאפשר להם המשך לימודים לתואר טכנאי/הנדסאי (קירבה לזכאות). גם שיעור זה גבוה משיעור התלמידים שהשיגו קירבה לזכאות בקרב כלל התלמידים יוצאי אתיופיה.
- ♦ הישגי הבנות שהשתתפו בתכנית טובים יותר מהישגי הבנים. אחוז הבנות המשתתפות בתכנית שהשיגו זכאות לתעודת בגרות מלאה קרוב מאוד לאלו של כלל הבנות בחינוך העברי.
- ♦ מרבית המשתתפים בתכנית כיום הם ילידי הארץ. שיעור הזכאים לתעודת בגרות העומדת בדרישות האוניברסיטה בקרבם גבוה יותר מאשר בקרב המשתתפים העולים. הפער בהישגים בין עולים וילידי הארץ בקרב משתתפי התכנית קטן יותר מהפער בין עולים וילידי הארץ בקרב כלל התלמידים יוצאי אתיופיה.
- ♦ בין שנת תשס"ו (2005/6) ושנת תשע"ב (2011/12) חלה עלייה באחוז התלמידים המשתתפים בתכנית שהשיגו זכאות לתעודת בגרות מלאה ולתעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה.
- ♦ השפעת התכנית על משתתפיה, מעבר לשאר התשומות הלימודיות הניתנות לתלמידים בכלל, ולתלמידים יוצאי אתיופיה בפרט, נבדקה באמצעות השוואה בין הישגי המשתתפים לבין הישגיהן של שתי קבוצות השוואה:

- **תלמידים יוצאי אתיופיה בעלי מאפיינים דומים, שלמדו בבתי ספר דומים, ולא השתתפו בתכנית:** לאורך כל שנות הפעלת התכנית נמצא יתרון מובהק לתלמידי התכנית באחוז הזכאים

לתעודת בגרות, ובשנת 2011/12 הוא עמד על 31%, לעומת הישגים דומים לשתי הקבוצות בשנת 2005/6 (השנה בה החלה התכנית לפעול באופן נרחב). היתרון בזכאות לתעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה יציב פחות לאורך השנים, ובשנת 2011/12 הוא עמד על 14% (יתרון שאינו מובהק סטטיסטית). בניתוח הלוקח בחשבון גם את ההישגים המוקדמים של התלמידים בבחינות המיצ"ב בכיתה ח' (ניתוח המתאפשר רק לגבי חלק מהתלמידים), נמצא כי השפעת התכנית על הזכאות לתעודת בגרות נשמרת, ואף גדולה יותר מאשר בניתוח שאינו מביא בחשבון הישגים מוקדמים של התלמידים, לגבי זכאות לתעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה. כלומר, השפעת התכנית היא מעבר להישגים המוקדמים של התלמידים.

- **תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה, שלמדו באותם בתי ספר בהם למדו משתתפי התכנית (בתי ספר שהשתתפו בתכנית במשך 5 שנים לפחות):** בין שנת תשס"ח (2007/8) ושנת תשע"ב (2011/12) הצטמצם הפער בין הקבוצות באחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות מלאה (מ-19 נקודות אחוז ל-16 נקודות אחוז, צמצום של 16% מהפער) ובאחוז התלמידים הזכאים לתעודת בגרות העומדת בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה (מ-28 נקודות אחוז ל-22 נקודות אחוז – צמצום של 21% מהפער).

בעשור האחרון חל שיפור בהישגיהם בבחינות הבגרות של כלל התלמידים יוצאי אתיופיה. אחוז הזכאים לתעודת בגרות המאפשרת הרשמה לאוניברסיטה כמעט הוכפל. שיפורים אלה הביאו לצמצום של 19% מהפער בין כלל התלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים בחינוך העברי בזכאות לתעודת בגרות רגילה, ולצמצום של 28% מהפער בזכאות לתעודת בגרות המאפשרת הרשמה לאוניברסיטה.

לסיכום, ממצאי המחקר לאורך השנים מראים על השפעה משמעותית של התכנית על הישגיהם בבחינות הבגרות של התלמידים יוצאי אתיופיה המשתתפים בה. בוגרי כיתות י"ב שהשתתפו בתכנית היוו בשנים השונות בין 13%-25% מכלל בוגרי כיתות י"ב יוצאי אתיופיה בארץ, ולשיפור בהישגיהם היה חלק בשיפור שחל בהישגי כלל התלמידים יוצאי אתיופיה. עדיין קיימים הבדלים משמעותיים בין הישגיהם של כלל התלמידים בחינוך העברי לבין הישגיהם של כלל התלמידים יוצאי אתיופיה, אך השיפור בהישגי התלמידים יוצאי אתיופיה הביא לצמצום משמעותי של הפערים. בפני התכנית עומדים עדיין אתגרים משמעותיים, ובהם התמודדות עם הקשיים שבלמוד השפה האנגלית, והשגת מספר רב יותר תעודות בגרות איכותיות יותר, העומדות בדרישות ההרשמה לאוניברסיטה.

דברי תודה

ברצוננו להודות לכל מי שסייע במחקר ואפשר את ביצועו. בראש ובראשונה למר רוני אקלה, מנכ"ל הפרויקט הלאומי לקהילה האתיופית בישראל; לשרון טרקין, מנהל תפעול ארצי; ולגרייס רודניצקי האחראית על קשרי החוץ בפרויקט.

אנו מבקשים להודות למשרד החינוך שהעמיד לרשותנו נתונים לצורך ביצוע המחקר, ובמיוחד לגב' אריאלה כנעני, האחראית על חדר המחקר.

תודה למרים כהן-נבות, מנהלת מרכז אנגלברג לילדים ונוער, אשר ליוותה מחקר זה מראשיתו ותרמה רבות מתובנותיה ומניסיונה. תודה לפרופ' ג'ק חביב, מנכ"ל מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, על התמיכה וההדרכה במהלך השלבים השונים של המחקר.

תודה לרויטל אביב-מתוק שסייעה בעיצוב הדוח, לג'ני רוזנפלד על עריכת הדוח, לאוולין איבל __ על התרגום, וללסלי קליינמן על ההפקה וההבאה לדפוס.

תוכן עניינים

1	1. מבוא
1	1.1 הפרויקט הלאומי
1	1.2 פריסת התכנית
3	2. מטרת המחקר
3	3. שיטת המחקר
4	4. הישגי התלמידים בבחינות הבגרות
4	4.1 הישגים לימודיים של התלמידים יוצאי אתיופיה בהשוואה לכלל התלמידים בבתי-ספר
4	בחינוך העברי הממלכתי והממלכתי-דתי ערב הפעלת התכנית
4	4.2 מאפייני תלמידי כיתות י"ב שהשתתפו בתכנית בשנת תשע"ב (2011/12) והישגיהם
4	בבחינות הבגרות
8	5. השפעת התכנית על הישגי המשתתפים בבחינות הבגרות
9	5.1 השפעת התכנית על הישגי כלל המשתתפים – השוואה להישגי תלמידים יוצאי אתיופיה
13	בעלי מאפיינים דומים, שלא השתתפו בתכנית
15	5.2 השפעת התכנית על הפער בין תלמידים יוצאי אתיופיה לתלמידים שאינם יוצאי אתיופיה,
17	בבתי ספר המשתתפים בתכנית במשך 5 שנים לפחות
17	6. שינויים בהישגים בבחינות הבגרות של יוצאי אתיופיה בארץ לאורך השנים
17	ביבליוגרפיה
19	נספחים
20	נספח א : מאפייני התלמידים שהשתתפו בתכנית
21	נספח ב : שיטת הניתוח לבחינת השפעת התכנית על ההישגים בבחינות הבגרות
21	נספח ג : זכאות לבגרות וזכאות לבגרות המאפשרת הרשמה לאוניברסיטה בקרב כלל התלמידים
	בחינוך העברי הממלכתי והממלכתי-דתי וכלל יוצאי אתיופיה בשנים תשס"א (2000/1) –
	תשע"ב (2011/12)

רשימת לוחות

6	לוח 1 : הישגים בבחינות הבגרות של תלמידי כיתות י"ב בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי
	הממלכתי והממלכתי-דתי, בקרב כלל יוצאי אתיופיה בארץ, ובקרב תלמידים שהשתתפו
	בתכנית, בשנת תשע"ב (2011/12)
6	לוח 2 : הישגים בבחינות הבגרות של תלמידי כיתות י"ב שלא הגיעו לזכאות לתעודת בגרות בקרב
	כלל התלמידים בחינוך העברי הממלכתי והממלכתי-דתי, בקרב כלל יוצאי אתיופיה בארץ,
	ובקרב תלמידים שהשתתפו בתכנית, בשנת תשע"ב (2011/12)
7	לוח 3 : הישגים בבחינות הבגרות של תלמידי כיתות י"ב בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי
	הממלכתי והממלכתי-דתי, כלל יוצאי אתיופיה בארץ, ובקרב תלמידים שהשתתפו בתכנית,
	בשנת תשע"ב (2011/12) - בנים לעומת בנות

- לוח 4 : הישגים בבחינות הבגרות של תלמידי כיתות י"ב בקרב כלל יוצאי אתיופיה בארץ, ובקרב תלמידים שהשתתפו בתכנית, בשנת תשע"ב (2011/12) – עולים לעומת ילידי הארץ
- לוח א1 : המאפיינים העיקריים של כלל תלמידי י"ב המשתתפים בתכנית בשנים תשס"ח-תשע"ב (2007/8-2011/12)

רשימת תרשימים

- תרשים 1 : מספר בתי-הספר ומספר היישובים המשתתפים בתכנית הסיוע הלימודי לאורך שנות הפעלתה : מתשס"ה (2004/5) ועד תשע"ד (2013/14)
- תרשים 2 : מספר התלמידים המשתתפים בתכנית הסיוע הלימודי לאורך שנות הפעלתה : תשס"ה (2004/5) עד תשע"ד (2013/14)
- תרשים 3 : אחוז הזכאים לתעודת בגרות בשנת תשע"ב (2011/12) בקרב תלמידי כיתות י"ב שהשתתפו בתכנית ובקרב תלמידים יוצאי אתיופיה דומים להם שלא השתתפו בתכנית, והפער בין הקבוצות
- תרשים 4 : אחוז הזכאים לתעודת בגרות בשנים תשס"ו-תשע"ב (2005/6-2011/12) בקרב כלל תלמידי כיתות י"ב שהשתתפו בתכנית ובקרב תלמידים יוצאי אתיופיה דומים להם שלא השתתפו בתכנית, ואחוז היתרון לטובת משתתפי התכנית
- תרשים 5 : אחוז הזכאים לתעודת בגרות המאפשרת הרשמה לאוניברסיטה בשנים תשס"ו-תשע"ב (2005/6-2011/12) בקרב כלל תלמידי כיתות י"ב שהשתתפו בתכנית ובקרב תלמידים יוצאי אתיופיה דומים להם שלא השתתפו בתכנית, ואחוז היתרון לטובת משתתפי התכנית
- תרשים 6 : אחוז הזכאים לתעודת בגרות בשנת תשע"ב (2012/11) בקרב תלמידי כיתות י"ב שהשתתפו בתכנית ובקרב תלמידים יוצאי אתיופיה בעלי הישגים דומים בבחינות המיצ"ב שלא השתתפו בתכנית, והפער בין הקבוצות
- תרשים 7 : אחוז הזכאים לתעודת בגרות בשנים תשס"ח-תשע"ב (2007/8-2011/12) בקרב תלמידי כיתות י"ב המשתתפים בתכנית ובקרב תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה באותם בתי-הספר (24 בתי-ספר שהשתתפו בתכנית במשך כל חמש השנים)
- תרשים 8 : אחוז הזכאים לתעודת בגרות המאפשרת הרשמה לאוניברסיטה בשנים תשס"ח-תשע"ב (2007/8-2011/12) בקרב תלמידי כיתות י"ב המשתתפים בתכנית ובקרב תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה באותם בתי-הספר (23 בתי-ספר שהשתתפו בתכנית במשך כל חמש השנים)
- תרשים 9 : אחוז הזכאות לתעודת בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי ובקרב כלל יוצאי אתיופיה1 בשנים נבחרות, תשס"ה (2000/1) – תשע"ב (2011/12)
- תרשים 10 : אחוז הזכאות לתעודת בגרות המאפשרת הרשמה לאוניברסיטה בקרב כלל התלמידים בחינוך העברי ובקרב כלל יוצאי אתיופיה1 בשנים נבחרות, תשס"ה (2000/1) – תשע"ב (2011/12)